
Magyarok a Lengyel Légiókban¹ 1914–1918

A lengyel légióban harcolt magyarok történetének negyedik része nem kevésbé fontos eseményeket, tényeket tár az olvasók elé, mint az első három, noha terjedelmében kisebb, mint az előző három. 1935 és 1943 között keletkezett sajtó-, levéltári és egyéb dokumentumot tartalmaz magyar és lengyel levéltárakból, szám szerint huszonötöt. A dokumentumok szervesen kapcsolódnak a korábban más folyóiratoknál² közlésre elfogadott részekhez. Az itteni iratokhoz sem írunk bővebb bevezetőt a légiosok történetéről, tekintettel arra, hogy ezt már megtettük a *Hadtörténelmi Közlemények* 2012. évi 3. számában, a *Magyarok a Lengyel Légiókban 1914–1918* címmel írt közleményben³. A jelenlegi forráskiadvány-sorozat az I. világháború kitörése centenárium alkalmából a Muzeum Historii Polski (Varsó) támogatásával készült, és lengyel nyelven is megjelenik.

Az alább közölt dokumentumokkal kapcsolatban utalunk a következőkre:

1) A Csehszlovák Köztársaságban a Felvidéken élő magyar és ruszin volt légionistákat a csehszlovák állam állandóan diszkriminálta (pl. az illető nem kapott közmunkát, leveleiket ellenőrizték, másodrendű és -rangú állampolgárként kezelték stb.). Prága ugyanígy viszonyult a Cseh-Sziléziában élő volt lengyel nemzetiségű légionistákhoz is. (A munkanélkülieit a lengyel állam titokban anyagiakkal támogatta.)

2) A budapesti lengyel Légionisták Szövetségét 1931-ben alapították. Szervezetük benyújtotta elfogadásra Alapszabályukat a Belügyminisztériumnak. Az, a Honvédelmi Minisztérium véleménye alapján, nem vette tudomásul, tehát mint társadalmi szervezetet nem vették nyilvántartásba. Ennek ellenére félhivatalos működésüket a magyar szervek tolerálták, mert őket a lengyel állam nagy becsben tartotta. Minden évben meghívást kaptak, hogy vegyenek részt a varsói központ által megrendezett éves kongresszuson. A Honvédelmi Minisztérium elutasító álláspontjának alapja az volt, hogy a szervezet vezetője Miklósi Ferdinánd Leó zsidó származású volt, valamint az, hogy a volt lengyel légiosok vezették a lengyel állomot (a kezdve a kormánytól egészen a járásokig), míg a magyar légionisták többsége, kétkezi munkásként szegény, illetve az 1930-as években munkanélküli volt. Emiatt a lengyel féllel való kapcsolattartást a Honvédelmi Minisztérium elnevezte ugyan, de formálisan nem tilthatta.

1939 januárjára tarthatatlanná vált ez a rendezetlen helyzet. A Varsóból kapott utasításoknak megfelelően Orłowski Leon budapesti lengyel követ és Jan Emisrski vezérkari alezredes, katonai attasé a helyzet rendezése érdekében eljártak a kül- és honvédelmi minisztériumban Budapesten. Az évekig tartó huzavona után határozott lengyel kérésre a honvédelmi minisztérium engedett merev, eddigi elutasító álláspontjából, a belügyminisztérium láttamozta Alapszabályukat.

A légiosok is elfogadták, hogy Miklósi nem visel további vezető szerepet és a választható vezetőség legalább három évig stabil marad. Ennek következtében 1939. január 28-án a varsói szervezet kiküldöttjének, dr. Karol Polakiewicz őrnagynak a jelenlétében megalakulhatott Budapesten a Magyar Légionisták Köre. (Ők levelezéseikben továbbra is régi nevüket használták, ami a varsói anyaszervezet nevének tükörfordítása magyar nyelvre: Związek Legionistów Polskich – Lengyel Légionisták Szövetsége.) Polakiewicz hozott magával közel 300 kitüntetést (Krzyż Légionowy⁴ – Légios Kereszt, és Krzyż Niepodległości – Függetlenségi Kereszt). Ezzel 1939-re a lengyel kormány több mint 400 légionistát tüntetett ki.⁵

A mintegy 40 elesett magyar légiós özvegyei és árvái számára rendszeres havi juttatásra vonatkozó törvényt szándékozott benyújtani a lengyel kormány a Sejmben, méltóképpen gondoskodva róluk. Ezt a II. világháború kitörése megakadályozta.

1939-ben a német–lengyel háborúban ismét ott találjuk önkéntesként a volt magyar légionistákat. Mindösszesen annyi ismert, hogy Kismók Károly elesett a németekkel vívott harcban a Kárpátok lábánál, egy fő, Takács Béla mint internált lengyel katona Romániából tért haza 1940-ben, Gáti Róbert mint a budapesti földalatti lengyel ellenállás tagja, Mauthausenben pusztult el.

A lengyel nyelvű iratokat saját fordításban közöljük. Elláttuk őket kiegészítő és magyarázó jegyzetekkel.

* * *

1

Az ungvári lengyel konzul, Mieczysław Halupczyński⁶ átírata a Lengyel Légionisták Szövetsége Központi Vezetőségének Varsóba

Ungvár, 1936. július 8.

Nr. P4/76/1

Tárgy: Palazinec Fedor ügye

F. év július 11-én jelentkezett az itteni konzulátuson Palazinec Fedor, aki 1896-ban született Szinevéren, Kárpátalján és jelenleg is ott lakik. Görög katolikus vallású ruszin nemzetiségű és a következőket nyilatkozta:

„1915. VI. 21-én, 17 évesen, önként beléptem a Lengyel Légiók II. dandára 2. ulánus századába, ahol szünet nélkül szolgáltam egészen 1918 tavaszáig, amikor Synowódzko Wyznében a légiókat feloszlatták. Ezután a többi légionistával együtt Huszton majd Bustyaházán (jelenleg Buština) internáltak, ahol 6 hetet töltöttem. Az első adandó alkalommal megszöktem onnan azzal a szándékkal, hogy Lengyelországba megyek, de a nehézségek miatt, amelyekbe az úton ütköztem, Szinevéren kellett maradnom, ahol addig laktam. A 2. ulánus században teljesítettem szolgálatot, azután Sokołowski alhadnagy és Baczynski hadnagyok tisztja szolgája lettem. Az általam megismert tisztek közül megemlíthetem Ostoja őrnagyot Zilinski és Preżyński huszárszázadosokat, Fubalewicz, Świdzińskiego alhadnagyokat és Rolecki hadnagyot.”

Palazinec Fedor bemutatja a Lengyel Légiók nyilvántartási kartonját, katonai igazolást, amelyeknek hitelesített másolatát csatolom. Ezen kívül rendelkezik a II dandár jelvényével 4218-as számon.

A helybéli születésű és helyi állandó lakos Palazinec Fedor jelenleg csehszlovák állampolgár. Sok gyermekkel van megáldva, feleségén kívül a gyermekek száma 7, és mélyszegénységben él, mert csak egy kis földje van a hegyekben, ami nem elegendő még a család élelmezésére sem. Sem a csehszlovák államigazgatástól, sem az önkormányzattól nem kap sem semmi segílyt és gondozást, sőt állítólag állandóan zaklatják lengyel légiós szolgálata miatt. Példaként megemlíti, hogy mint munkanélkülit közmunkára sem vették fel, amit légiós szolgálatával indokoltak.

Ebben a helyzetben Fedor Palazinec mert írástudatlan, közvetlenül a Konzulátuson keresztül a Légiós Szövetséghez fordul azzal a kéréssel, hogy segítséget kapjon, de legszívesebben felvenné a lengyel állampolgárságot és letelepedne egy mezőgazdasági területen, ha illet, mint katonai telepes⁷ kaphatna. Függetlenül ettől természetesen kész bármilyen munkát hálásan elfogadni, ami egzisztenciát biztosítana neki.

A fentieket közölve a konzulátus javasolja, hogy a Légiós Szövetség vegye gondozásba a fent említett személyt, aki nagyon is rászolgált a támogatásra, és ha mérlegeljük a ruszin gurál⁸ kérését, aki légiós szolgálata miatt sok éven keresztül a helyi hatóságok és környezete legkülönfélébb kellemetlenségeinek van kitéve, mert a Légiókban szolgált.

Ilyen jellegű segítséget nyújtva neki, aki a legkritikusabb élethelyzetben van, mély hála-érzését keltene, míg ruszin környezetében, melyben jelenleg tartózkodik, igen csak előnyös benyomásokat keltene külföldi propagandánk szempontjából.

Végül a Palazineccel lefolyt beszélgetés alapján a konzulátus megemlíti, hogy megérthető érzékenységgel viszonyul légiós tárgyaihoz és emlékeihez, ami légiós szolgálatával kapcsolatos.

Lengyel Köztársaság konzulja
Mieczysław Hałupczyński sk.

Archiwum Akt Nowych Warszawa, Związki Legionistów Polskich, Komenda naczelny (AAN ZLP KN) sygn. 80. Eredeti gépirat, 2. o., a konzul sajátkezű aláírásával.

2

A budapesti lengyel követség átírata Röder Vilmos⁹ m. kir. honvédelmi miniszternek.

351-b/W/10 Budapest, 1937. aug. 4.

A magyar nemzetiségű volt lengyel légionisták javasolják, hogy augusztus 8-án 11 órakor a budapesti Népligetben a Légiósok emlékműve előtt szervezzék meg hagyományos összejövetelüket, amihez egy ünnepélyes megemlékezés kapcsolódna, annak a napnak az évfordulója alkalmából, amikor Piłsudski József marsall a lengyel légiók élén 1914-ben Krakkóból elindult, hogy megkezdje fegyveres harcát Lengyelország függetlenségéért.

A lengyel hadügyminiszter¹⁰, Rydz Smigły marsall¹¹ a hadsereg főfelügyelője rendeltére – tanúsítva azt a nagy jelentőséget, amelyet a köztársaság kormánya a Lengyelország függetlenségéért harcoló volt magyar légiósoknak szentel – az ünnepélyen Lipcsey-Steiner a lengyel hadsereg századosa magyar származású légionista által képviselteti magát, akit Lengyelország legmagasabb katonai rendjével tüntettek ki.

A budapesti lengyel követséget megillető ünnepélyesség miatt, van szerencsém Excellenciádat megkérni, hogy jelenlétével emelje az ünnepély fényét, vagy – abban az esetben, ha nem tudna részt venni – kérem, hogy a Honvédség magas rangú tisztjét bizza meg azzal, hogy Excellenciáját képviselje.

Ugyanakkor veszem a bátorságot, hogy megkérjem Excellenciádat, engedélyezze, a volt légiósoknak, Völdy [Völgyi] Nándor és Hain-Hernádi Ferenc századosoknak, akik ma a magyar kir. Honvédség tisztjei, hogy részt vegyenek az említett ünnepélyen.

Kérem Excellenciádat, fogadja legmagasabb megbecsülésem kifejezését

AAN, MSZ Pos. RP w Budapeszcie (Külgügyminisztériumi iratok Varsó, A budapesti követség iratai) sygn.112. 249–250. o. Francia nyelvű másolat. Az eredetit az ideiglenes ügyvivő írta alá. Az első oldal jobb felső sarkában kézzel rávezetve: Mysielski személyesen fogja átadni. Franciából fordította Szakonyi Edit.

3

A lengyel–magyar barátság és a légionisták

A lengyel légionisták magyar csoportjának vezetője Miklósi Ferdinánd Leó a napokban 14 napon át Lengyelországban tartózkodott. [...]

Lwówból Miklósi Rzeszowba utazott, innen Tarnowba ment, ahol virágot helyezett el Bem mauzóleumánál. Több napon át Varsóban volt, s innen folytatta útját vidékre. [...]

A lengyel sajtó általában melegen emlékezett meg Miklósi Ferdinánd Leó lengyelországi tartózkodásáról, amit a Gazeta Polska, a Dzień Grudziądzki, Przewodnik Rzeszowski emelt ki.

Egyébként november 11-én a lengyel államalakulás nagy ünnepén Monitor Polski a lengyel állam hivatalos lapja [Lengyel Közlöny] közölte azok névsorát, akiket a lengyel köztársasági elnök ez alkalommal, a Függetlenségi Kereszttel tüntetett ki [Krzyż Niepodległości]. Ezek között a következő magyar nevek voltak: Bácsi Lajos, Balarsi Lajos, Csernek György, Fodor György, Kiss Sándor, Kiszela Antal, Krausz Mihály és Imre, Sumicz Gyula, Takács Béla Takács Sándor, Tompos Mihály, Vargha Gyula, Vargha József és Zubák Ferenc, mind a légiókban szolgált magyarok.

Fővárosi Napló 1937. december 4. Dr. Ku. J. cikke

4

Budapesti Lengyel Légionisták Egyesülete levele Varsóba a légiós vezetőségének
Budapest, 1937. december 29.

Tisztelt Vezetőség!

Mellékelten megküldjük azon volt lengyel légionisták név szerinti kimutatását, akiket Függetlenségi Kereszt, ill. Érem kitüntetésre felterjesztettünk, de azt nem tudjuk, hogy közülük kik kapták azt meg. Nevezettek egy részét korábban [is] felterjesztettük, és ennek alapján [a volt légiós] 2. gyalogezred lépéseket tett azért, hogy a kitüntetést megkapják.

Egyes nevek mellett megjelöljük,¹² hogy melyik kitüntetésre terjesztjük fel, a kitüntetés jogát meghagyjuk annak az ezrednek, ahol szolgáltak.

Ez a kimutatás nem tartalmazza azok összes nevét, akik 1919 után szolgáltak a lengyel hadseregben. Csak azok neveit küldjük, akik nálunk jelentkeztek.¹³

Maradunk tisztelettel:

Miklósi Ferdinánd Leó elnök

Poputh Árpád titkár

Mellékletek:

I. gyalogezredbeliek

Bemben János

Császár János

†Lövinger Károly (szolgált a 2.gy.e.-ben is)

Moharos Gábor

†Mikházy József (szolgált az 5.gy.e.-ben is)

Seffer György (I.gy.e. műhely)

Bihari János

Szikszai Imre

2. gyalogezred-beliek

Barabás Attila (szolgált az 5.gy.e.-ben is)
 Bajusz József
 Balogh János
 Bartek Károly
 Bilák János
 Buzás Imre
 †Bandoly László
 †Cinnel József⁴
 Drottler Ede
 Deskó Pál
 Eröss Ferenc
 Friedl Károly
 Guth János
 Görög János
 Kálmán Béla, Kovács Kálmán
 †Kiss István
 vitéz Kovács Dezső
 †Keller Emil
 Kaposi Károly
 László Mihály
 Leibi Sándor
 Lew Ignác tizedes
 Morvay János őrv.
 Marosán Géza
 Melega (Huba) Gyula
 Mittaly Gyula
 Pohl Lajos
 Pécsi Miklós
 Polacsik Zsigmond
 †Puczek Jan
 Radil Róbert
 Sumitz Gyula
 Stöger Pál
 Sütő Bertalan
 Szablics Imre dr
 Szkandera Lajos (szolgált a 4.gy.e.-ben is)
 Szűcs Károly
 Serfőző László
 Tichy Tihanyi Károly
 Tauser Ármin
 Ulicska Károly
 †Balogh Sándor
 Celtner Ferenc
 Cseh András
 †Kiss Mihály
 Ordyna József
 †Seres István

3. gyalogezred-beliek

Blok Mihály strázsamester
 Dolak János kapral
 †Diko Ferenc
 †Fördös Lajos
 Freund József
 †Görömbey Gábor
 Greschner B. László
 Lenner Gáti József
 Mikulec István
 Placsek János
 Szlatki Jenő
 Robert Rosenberg Vilmos
 Szűcs Lajos

4. gyalogezred-beliek

Drotzinger János
 Jäger János tizedes
 Kornalek Károly
 Kismóki Károly őrv.
 Lázár József
 Simon Géza
 Taub Sándor
 †Blasek Frigyes őrv.
 Jakus Károly őrv.
 Csuvarski Sándor 2. és 4.gy.e.

Aknászoknál

Berecki László
 Baán János
 Fejes István
 Jahn Ádám
 Kiss Mihály
 Téglás István
 Tábori élelmezésnél
 Börcsök Dániel kocsis
 Princkel János kocsis
 Takács Imre kocsis

A Beck században

Bácsi József
 Dolnay Ignác őrm.
 Karakas Péter /vasúti zlj.)

A szibériai hadosztályban

Horváth Lajos

Egészségügyi oszlopban
 Harkai Antal
 Szabó Kálmán
 1. lovas osztálynál
 Popovics László (Vaszil)

2. ulánus ezredben
 †Sziguth Ede

Ezeken kívül¹⁵:
 Bácsi Lajos
 Käpler Károly
 Klemencsics Károly
 Masosán Viktor
 Frideczky Alfréd
 Olesch Jenő (Szepespataky)
 Szadeczki Viktor
 Varga Gyula
 Varga József
 Hunyadi Miklós
 Muntyán Gábor
 Papp Zoltán István

Lövészek:
 Andráskó Dezső
 Csarnogurszki József
 Debreceni Gábor
 Eibl Ignác
 Dzurek Márton
 Frindt Béla
 Galotsik Imre
 Galotsik Zoltán
 vitéz Gergely Zoltán
 Hauptman Pál
 Jablonszki János
 Istenes János
 Lapka Rudolf
 Lengyel József
 Nyemec József
 Obsuth Antal
 vitéz Pálmai Alajos
 Slusarczyk Pongrác (Modlini erőd)
 Simkó Ottó
 Széles Sándor őrm. egyéves önkéntes
 Széles Béla
 Swiątek Ferenc (Haller hadsereg)
 Szeles István
 Bátori Hüttner János dr

vitéz Bolyhói Gyula (Illias)
 Kormány László
 Ramzer László
 Rátz Kálmán
 Sivák István r.k.pap
 Kiss Imre¹⁶

AAN ZLP KN sygn.92. Eredeti gépiratos levél, 1. o. az elnök és a titkár s.k. aláírásával. Varsóban iktatták 43. sz. alatt 1938. január 8-án. A mellékletek 3 o. gépirat.

5

Kéziratos feljegyzés Mikházi Józsefről

Varsó.1938 II.14.

Az elhunyt Mikházi József 1895-ben Tiszavárkonyban született, apja József, anyja Rozália. A Lengyel Légiókba belépett 1915. december 23-án. Beosztva az 1. légiós gyalogezred géppuskás alegységébe.1916. augusztus 23-án vezényelve az 5 légiós gyalogezredbe, a géppuskás alegységbe. 1917. január 30-án elbocsátva a Légiókból. Rendfokozata közlegény.

(-) Brünner százados

AAN ZLP KN.sygn.92. Melléklet az 1. légiós gyalogezred körének leveléhez, mely kelt Wilnóban 1938. II.15.

6

A Lengyel Légionisták Szövetsége gondozási osztályvezetője Zygmunt Wenda vezérkari alezredes átírata a Hadtörténeti Levéltárnak Varsóban

Nr.588/Op

Varsó, 1938. február 8.

A magyarországi légiósokat megszervező bizottság azzal a kéréssel fordult hozzánk, hogy foglalkozzunk az elhalt Mikházi József özvegyének kérésével. Mikházi a Lengyel Légiók 1. és 5. gyalogezredében szolgált.

A fentiekkel kapcsolatban tisztelettel kérem légiós szolgálatának legrészletesebb igazolását. Az említett személy közelebbi személyi adatainak nem vagyunk birtokában.

Az igazolás kiállításáért járó 1 zloty költséget a leggyorsabban lerójuk az igazolás beérkezése után.

AAN ZLP KN sygn.271. Gépirati másodpéldány sk. aláírás nélkül, 1. o. A/5 formátum

7

A volt I. légiós gyalogezred körének levele a Légionisták Szövetsége
Parancsnokságának Varsóban

Wilno, 1938. II.15.

Nr.296/054/Ewid.

Válaszul f. hó 8-án kelt Nr.588/Op iratra.

Jelentem, hogy †Mikházi a volt 1. légiós gyalogezred kitüntetési albizottsága 1937. augusztus 6-án Függetlenségi Kereszt kitüntetésre terjesztette fel †Mikházi Józsefet. Monitor [Polski] Nr 178.

A mai napig sem az özvegy, sem az árvák a volt 1. légiós gyalogezred köréhez semmi-féle ügyben nem fordult.

Más adatoknak a fenti szerv nincs birtokában.

AAN ZLP KN sygn.271. Gépirat 1.o. A/5 formátum

8

Magyar légionista halálára

Budapest, 1938. február 22.

39. életévében elhunyt a magyar állampolgárságú Szádeczky Vidor volt lengyel légionista.

Szádeczky 14 évesen lépett be a légiókba. Lengyel családból származott, amely a XIX. század közepén Magyarországra emigrált.

Temetésén ott volt számos volt bajtársa, és Królikowski követségi attasé, aki a lengyel állam nevében helyezett el koszorút sírjára.

Gazeta Polska 1938. február 25. Magyar Nemzeti Levéltár Komárom-Esztergom Megyei Levéltára Esztergom. Divéky gyűjtemény.

9

Magyar légionisták beadványa a honvédelmi miniszterhez

Budapest, 1938. április havában

Nagyméltóságú Honvédelmi Miniszter Úr!

1933 őszén a hercegprímás úr Őexcellenciája zarándokutat vezetett Báthory sírjához, mely alkalommal a város elnöke „legszebb emlékeként” említette Lengyelország volt magyar harcosait. Egy évvel később mikor néhai Gömbös Gyula miniszterelnök úr önmagyméltósága Varsóban járt Kozłowski miniszterelnök¹⁷ úr „hősöknek” aposztrofált bennünket. A légiók emlékére emelt budapesti szobor 1935. évi leleplezésekor többek között a kormányzó úr Őfőméltósága képviselőjében megjelent Shvoy tábornok¹⁸ főparancsnok úr Őnagyméltósága jelenlétében Lengyelország szónoka Władysław Belina Prazmowski ulánus ezredes¹⁹ lembergi vajda felénk fordulva mondotta: ”bevéstétek magatokat Lengyelország történetébe.”

A kormányzó úr Őfőméltóságának lengyelországi útja sem múlt el anélkül, hogy ott ne hívták volna fel ránk a figyelmét. Tette ezt többek közt Krakkó ezredes elnöke Mieczysław Kaplicki²⁰, mondván: ”a háború kitörése után láttam a magyar rokonszenv legnagyobb megnyilatkozását, magyarok léptek be a lengyel légiókba. Kell-e ennél szebb bizonyítéka annak, hogy a magyar és a lengyel mindig közösen verekedett a történelem keserű sorscsapásai idején”.

Mégis 1935 nyarán kaptuk a határozatot arról, hogy az 1931-ben alapított egyesületünk alapszabályát nem hagyták jóvá, ami – információink szerint a külügyminisztérium, illetve a Magyar-Lengyel Szövetség intenciója szerint történt. Azután 1936 februárjában a honvédség főparancsnoka eltiltotta a honvédséghez tartozó bajtársainkat összejöveteleink látogatásától. E parancs szövegéből azt hisszük mód van megállapítani, hogy honnan jött az ezt eredményező információ. Ami nem zárta ki azt, hogy Karlik tábornok úr öméltósága honvéd főparancsnokság részéről megjelenjék a múlt év augusztus 8-án tartott összejövetelünkön, amelyen Edward Rydz-Śmigły²¹ marsall képviselője a még néhai Pilsudski marsall által adományozott légionista keresztet osztotta szét – kivéve a kényszerű távollétben levő honvédtiszteket.

Akik, annak idején nem gondolhattunk elismerésre, de most a lengyel Vitézségi Keresztet és a Függetlenségi Kereszteket hordjuk a mellünkön, a mesterséges közöny, az agyonhallgatás, a mellőzés politikáját érezzük körülöttünk. Mintha valahol meg akarnák akadályozni, hogy lengyelbarátoknak valhassuk magunkat, hogy észrevegyenek bennünket, hogy életjelt adjunk most amikor kormányprogramra avanzsált a két nép barátsága, amelynek melegében boldog boldogtalan igyekszik sütkérezni.

E helyzet normálissá tétele elől a külügyminisztérium zárkózik el – s ezt 1936 őszén – azzal indokolta, hogy csoportunk „vezetésében nem állott be változás”, ami utalás arra, hogy annak idején Miklósi Ferdinánd Leó bajtársunkat választottuk meg elnökünké.

Talán téves az a felfogásunk, hogy ez belügyünk. Mégis lojálisan úgy véljük: erre vonatkozó direktíva tudomásul vétele részünkről természetes lenne, ha szervezkedésünk gondolata és ténye, rajtunk kívül álló hely eredménye lenne, vagy ha a türelmet, fáradságot és pénzt igénylő tevékenységet hivatalos oldalról, itthon támogatásban részesítették volna.

Szervezkedésünk gondolata azonban csak akkor indult útjára, mikor erre vonatkozó munkát Miklósi Ferdinánd Leó vette kezébe. E tevékenységünket pedig enyhén szólva nem támogatták, működésünkben nem éreztünk érdeklődést, rokonszenvet.

Előbb nevezett Miklósi munkájának eredménye: első összejövetelünk 1930-ban, csoportunk megalakulása, együtt maradásunk, a lengyel zászlók alatt megismert szívünkbe zárt tradíciók, a harctér emlékei, ifjúságunk lengyel éveinek felidézése, a bajtársi szellem ápolhatása. E felett mi nem térhetünk napirendre, akik tudjuk, hogy őrhelyén teljesítette a reája bízott feladatot, védte erkölcsi érdekeinket, akkor, mikor velünk senki sem törődött.

Akik a két nemzet közti barátságot hivatalból fejleszteni, elősegíteni hivatottak, vagy akik a mai már veszélytelen időkben a témában felolvasnak, ülészenek, beszélnek, cikkeznek, ünnepelnek, azok nem nézhetik levegőnek azt a munkát, amely nem a szavak, hanem a tettek lengyelbarátságát jelentik. Amikor e téren egyoldalú, meg nem fogható információk cirkálnak, és azt hisszük, mi is tettünk valamit a magyar–lengyel barátságért

- a. alatt mellékeljük Miklósi Ferdinánd Leó rövid leírását tevékenységünknek,
- b. alatt azt a rövidített szöveget, amelyből megállapítható, hogy azok a hazafiak – köztöttük katonatisztek –, akik évtizedekkel azelőtt küzdöttek már a lengyelekért indignálódva nézik azt, ami e téren történik,
- c. alatt azon cikkeket, amelyek helyzetünk megvilágítására alkalmasak és a Magyar–

Lengyel Szövetség idején íródtak, amelyek igazolják, hogy az a szellem amely itt honolt, közérdekből kiküszöbölendő.

Áldozatainkhoz méltatlan elbánással szemben megállapítást nyert, a dolgok személyi részében, csupán egyik akadályozó fellépéséről van szó. Ilyen intencióknak és következményeinek továbbra is néma szemlélői lenni nem kívánunk.

Esedezünk Excellenciához kegyeskedjék lépést tenni a honvédség főparancsnoksága által kiadott rendelkezés visszavonása iránt²², s ezzel elősegíteni, hogy az eszmét keserűség nélkül továbbra is szolgálhassuk. Ez kötelességünk, szerzett jogunk is, mert ifjúságunk anyagiaktól mentes lelkesedésével éppen azokkal álmodoztunk és szenvedtünk a lövészárkokban, akik mai urai a lengyel államnak és hadseregnek. Fájó seb, hogy ezt kérnünk kell, de tudjuk az igazság útja sokszor nehéz és hosszú, hogy nem egyszer hagyják magára az igazságot, sőt meg is feszítik, ha éppen útjában van valakinek.

Excellenciád meg fogja találni bölcs szavait, amelyekkel kegyes lesz, odahatni, hogy a rajtunk elkövetett igazságtalanság megszűnjék, s ezért engedje meg, hogy a soraimat objektív elbírálásába ajánlhassuk, remélve a kedvező elintézését. Petőfi szavai alapján is „Tiszteljétek a közkatonákat”

A miniszter úrnak alázatos szolgálói:

23 s.k. aláírás

Hadtörténelmi levéltár Budapest, Honvédelmi Minisztérium Elnöki A oszt. (HL HM Eln.A) – 1938-40805. Eredeti gépelt beadvány 2 o. A mellékelteteket nem közöljük.

10

Volt lengyel légionisták egyesület alakítása tárgyában Budapest, 1938. június 10.

Pro domo

Az Elnökség vezetője jelen ügyet f. hó 5-én a miniszter úrnak referálta.

A miniszter úr döntése: az eddigi elutasító álláspontot fenn kell tartani, de mindenekelőtt tisztázni kell, hogy kb. hány volt lengyel légionistának egyesületbe tömörítéséről van szó.

Az 1. vegyes dandár parancsnokság nemzetvédelmi osztályának r.u. tett jelentése szerint lengyel légionista egyesület címmel f. évi május 2-án a Belvárosi Polgári Körben alakuló gyűlés volt, amelyen kb. 25-en vettek részt, köztük az iktatmányban az említett Miklósi Ferdinánd Leo izraelita vallású budapesti szénkereskedő is.

Az alakuló ülésen az egyesület a tisztikart és a választmányt választotta meg de ebben Miklósi Ferdinánd Leo nem szerepel.

Elnökké választották Szepespataky Jenő rendőrfelügyelőt, alelnökké Haudek Károly biztosítási intézeti tisztviselőt és Erdős [vitéz nemes Erdeős] László századost, főtitkárrá Poputh Árpád Miklós szolgálaton kívüli hadnagyot. A választmányba többek között beavasztották Völgyi Nándor nyugállományú számvevősegi aligazgatót is.

Az alakuló ülésen jelen volt Lipcsei-Steiner Mihály lengyel őrnagy és Roman Królikowski²³ lengyel követségi attasé is.

Az alapszabályokat az egyesület a belügyminisztériumhoz láttamozás végett fel fogja terjeszteni, ennél fogva az egyesület összetétele tekintetében az Elnökség A. egyelőre állást nem tud foglalni. Egyébként az egyesület az alapszabályok láttamozásáig működést nem fejt ki.

Annak megállapítása végett, hogy hány lengyel légionistának tömörítéséről volna szó, az Elnökség A. r.u. felhívta Szepespataky Jenő rendőrfelügyelőt, aki kijelentette, hogy az

alakuló ülésen nem vett részt, tudtán kívül választották meg elnöknek, ezt a tisztséget nem fogja elfogadni és tudomása szerint kb. 100 volt lengyel légionista él jelenleg az ország mai területén.

Erdős László százados megválasztásával kapcsolatban az Elnökség A. az érintkezést nevezettel nem tudta felvenni, mert jelenleg vidéken, szabadságon tartózkodik. E tekintetben tehát az Elnökség A. csak akkor fog intézkedni, ha a belügyminisztérium az alapszabályokat véleményezés végett meg fogja küldeni.

HL HM Eln. A 1938-24172 (HM Eln.A -1937-11266 alapszámon) Eredeti gépet irat előadó- és betétíven.

11

Feljegyzés a volt lengyel légionisták egyesületének megalakulása tárgyában
[Budapest], 1938. VIII. 28.

Pro domo

A 2 vkf. osztály 18250/el. 2vkf.o.1938 sz. irat pro domojában közli Orłowski budapesti lengyel követnek a 2.vkf osztály vezetőjénél személyesen előadott alábbi kérelmét:

Lengyel hivatalos körök sajnálattal látják, hogy a Magyarországon élő volt légionisták (magyar állampolgárok) egyesületbe tömörülése eddig nem valósulhatott meg. A lengyel körök erkölcsi kötelességüknek tartják, hogy azokat a magyar állampolgárokat, akik a Lengyel Légiókban Lengyelországért küzdöttek, a magyar törvények adta lehetőségek keretei között támogassák. Minthogy a volt légionisták zöme szegény ember, sokszor kisebb mérvű anyagi támogatásuk szükségessége is felmerül.

A lengyel követ megítélése szerint a tömörülés sikertelenségének az oka valószínűleg az eddigi szervezőnek, Miklósi Ferdinánd Leónak a személyében rejlik. Ezért javasolja, hogy az újból megindítandó szervezkedéssel az alábbi személyek kapjanak megbízást, illetve közreműködésük engedélyezést nyerjen:

1/Elnök Szepespataky Jenő rendőrfelügyelő

2/Helyettes elnök: Haudek Károly miniszteri titkár (belügyminisztérium)

Titkár: Kálmán Béla belügyminisztériumi tisztviselő

A lengyel követ elgondolása szerint a tömörülés akár az Országos Frontharcos Szövetség keretei között, akár a Magyar–Lengyel Szövetség keretében, mint azok alosztálya volna megvalósítható.

A 2.vkf. osztály kéri egyben, a lengyel követ által tudomásul hozottakat további eljárás végett közölje az Elnökség A. az ügykörszerűleg illetékes m.kir. belügyminiszter úrral.

Tekintettel az előzményekre a budapesti lengyel követ által előadottaknak a belügyminisztériummal való közlésre az Elnökség A. illetékességből kifolyólag a külügyminiszter urat szándékozik felkérni²⁴.

HL HM Eln. A. 1938-37976 (HM Eln.A -1937-11266 alapszámon). Eredeti gépirat az előadó- és betétíven.

12

Leon Orłowski budapesti lengyel követ a Lengyel Légionista Szövetség Elnökségének
Varsóban
Nr 301- 10/W/11
Budapest, 1939. január 5.

Bizalmas!
Fontos!

A másolatot kapja:
W. Drymmer
a Küm.konzuli főo.vez.

A f. hó 10-én kelt 588/38 sz. iratra van szerencsém jelenteni, hogy a magyar Külügyminisztériumból nyert értesülések szerint a magyar légiósok Szervezeti és Működési szabályzata az illetékes szerv által nem került még elfogadásra.

Híreim szerint, amelynek birtokában vagyok, ez azért nem sikerült, mert nem tettek eleget annak a magyar szervek ama kívánságnak, hogy belépjenek a Magyar- Lengyel Szövetség Föderációjába.

Úgy gondolom, hogy ebben a helyzetben Dr Polakiewicz ideutazása alapvetően kívánatos, részt kell vennie a légiósok Körének megalapításában, tájékozódnia a volt légiós magyarok között uralkodó helyzetről, és szorgalmazni nekik, hogy vessék alá magukat a magyar szervek által támasztott feltételeknek és a Légios Szövetség [Varsó] kívánsága-
inak.

Meg kell kérdezmem, hogy továbbítsam-e az Elnökség levelét Miklósinak és az [itteni] elnökségének?

Az Elnökség nagyon lekötelezne, amennyiben közölné, hogy kitől szerezte azt az értesülését, hogy elfogadták [a magyar szervek] a légionisták alapszabályát.

L. Orłowski

AAN ZLP KN sygn.93. Eredeti gépirat 1 o. a követ s.k. aláírásával.

13

Jan Emisarski vezérkari²⁵ alezredes, budapesti lengyel katonai attasé Wiktor Tomir
Drymmernek²⁶, külügyminisztériumi főosztályvezetőnek
Budapest, 1939. január 22.
Attache Militaire la Pologne

Kedves Barátom,

Nem egészen egy hónappal ezelőtt a követ úr megbízott a volt magyar légionisták ügyében egy jelentéssel. Ennek értelmében az ő állítólagos vezetésükkel néhány tárgyalást folytattam. Ennek eredményeképpen meggyőződtem arról, hogy lehetetlen életbe léptetni a Lengyel Légios Szövetség központi vezetőségnek azt a követelését, hogy az itteniek belépjenek a Magyar–Lengyel Szövetség Federációjába, vagy a Tűzharcos Szövetségbe.

Több oka van ennek, de ezeket nem taglalom, mert ez sok időt venne igénybe. Ebben a helyzetben a követtel való értekezés után az itteni vezérkari főnökségen folytattam tárgyalásokat, és kivételesen ígéretet kaptam, hogy Alapszabályukat a hatóságok elfogadják, anélkül, hogy az említett szervezetekbe belépnének.

Azt kértem tőlük, hogy Dr. Polakiewicz [Budapestre] érkezésekor a légiósok legyenek az elismert Szervezeti és Működési Szabályzatuk birtokában. Így kilencévi ex lex állapot – adja Isten, hogy így legyen – után a légiósok megkezdhetik normális működésüket. Az ügygel teljes odaadással foglalkoztam és szeretném befejezni teljes sikerrel.

A légiósok vezetőségével és a követtel átbeszéltem Polakiewicz budapesti programját teljes részletezéssel.

Polakiewicz érkezése és üdvözlése után a pályaudvaron és a szállodai elhelyezkedése után meghívom őket villásreggelire. Ezután Polakiewicz meglátogatná a követet, az esti órákban pedig a légiósok vezetőségével és néhány légionistával, nálam lenne megbeszélés.

Január 28-án az egyetemi szövetség által rendezett magyar-lengyel bál lesz, amelyről előzetesen kell értesíteni Polakiewiczet.

Január 29-én vasárnap 9 ó 50-kor mise lesz, 10 ó 30-kor a légiósok gyűlést nyitják meg. 12 órakor ebédet adnak Polakiewicz tiszteletére a légiósok. Ugyanezen nap délutánján a felolvasó est előtt a követ teára várja a légiósokat. Este a követ ad vacsorát Polakiewicz tiszteletére, melyre a légiósok vezetőségének néhány tagja is meghívást kap. A követ vagy a misén vagy a koszorúzás lesz jelen. Ezeket a kérdéseket megbeszéljük helyben Polakiewicz-cse.

Nagymértékben kívánatos lenne, hogy Polakiewicz elhozza a függetlenségi kitüntetésüket, amelyeket az itteni légionistáknak még tavaly odaítéltek, ill. néhány tíz háborús részvételért járó érmet. Ez a tényező itt nagyon nagy szerepet játszik, jó lenne nem elfelejteni.

Biztosíthatlak, hogy, mindent megteszek, hogy megkönnyítsem Polakiewicz és felesége misszióját.

Köszönöm, hogy érdeklődtél felőlem, és szívélyesen öllelek:

Jan Emisarski vk.alezredes, katonai attasé s.k.

AAN ZLP KN sygn.93. Eredeti gépirat, 2. o.

14

A Miniszterelnökség átírtára Keresztes-Fischer belügyminiszternek a magyar légiósok egyesület alakításának tárgyában

Budapest, 1939. január 27.

7403 M.E.IV.

Hiv.sz.176.194/VIIa.1938

Bizalmas!

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Hivatkozással Nagyméltóságodnak a múlt év október hó 13-án a fenti tárgyban és szám alatt a hozzám intézett nagybecsű átírtára, valamint az ugyanebben a tárgyban a folyó évi január 27-én délelőtt 12 órakor a honvédelmi minisztérium Elnöki A. osztályában tartott tárcaközi értekezlet megállapodásaira, amely értekezleten Nagyméltóságod képviselője is részt vett, – az összes vonatkozó iratok egyidejű visszaküldése mellett van szerencsém értesíteni, hogy a Lengyel Légionisták Egyesülete alapszabályának jóváhagyása ellen – figyelemmel a lengyel követség, valamint a honvédelmi- és külügyminisztériumok e tekintetben megváltozott álláspontjára – politikai okból észrevételt nem teszek.

Tisztelettel kérem azonban Nagyméltóságodat, méltóztassék a lehetőségig gondoskodni arról, hogy az egyesület vezetése a lehető legmegbízhatóbb kezekbe kerüljön és ezeknek élen maradása legalább az első esztendőben lehető hosszú időn át alapszabályszerű-

en is biztosíttassék. Méltóztassék továbbá az egyesület vezetőségétől erkölcsi biztosítékot szerezni az iránt, hogy Miklósi Ferdinánd Leó – ha a tagok közé való felvétele meg neme tagadható lenne –, az egyesület irányításában sem most, sem a jövőben semmi körülmények között részt nem vesz és a vezetőségben szerepet nem kaphat.

Végül kérem, méltóztassék saját hatáskörében oda hatni, hogy az egyesület a lengyel-magyar egyesületek csúcsszervezetét alkotó Magyar-Lengyel Szövetségbe tagesületként való felvételét mielőbb kérje és ezt el is nyerje. Ily módon remélem biztosítani azt, hogy az újonnan megalakult egyesület működése a lengyel magyar érdekek helyes szolgálata szempontjából állandó, megbízható ellenőrzés alatt álljon.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

A miniszterelnök rendeletére

Dr. Bencs Zoltán sk. miniszteri tanácsos.

Budapest, 1939 évi január 27-én

HL HM Eln. A.-1939-4580 2 o. gépirat, másolat. Az irat a HM-be érkezett 1939. január 28-án, iktatva az 5050. számon.

15

Németh Imre ezredes²⁷ a HM Elnöki A. osztály vezetőjének feljegyzése a Minisztériumban megtartott tárcaközi értekezletről a volt magyar légiósok egyesület alakítása tárgyában
Budapest, 1939. január 27.

Másolat a 7403/1939 M.E.IV számú előadóív pro domojáról

A múlt év végén tartott referálás alkalmával a politikai államtitkár úr hozzájárult ahhoz a javaslatomhoz, hogy az alapszabályok jóváhagyásának vitás kérdésében a honvédelmi minisztérium 37.240/el.n.A.1938 szám alatt kifejtett – szigorúbb – álláspontját tesszük magunkévá, amely a lengyel követ felfogásának is megfelel.

Időközben arról értesültem, hogy a lengyel követ eddigi álláspontja megváltozott és most már az alapszabályok elfogadását fogja kérni. Az intézkedést ennek folytán függőben tartottam.

Ilyen előzmények után ma délelőtt 12 órakor a honvédelmi minisztérium elnöki A. osztályában tárcaközi értekezlet tartatott, amelyen alulírott osztályvezetőn kívül részt vettek: Németh Imre és Andorka Rezső vezérkari ezredek²⁸, Manó Iván alezredes, továbbá Baranyai Zoltán miniszteri tanácsos (külügyminisztérium) és Páskándi János miniszteri osztálytanácsos.

Az értekezlet beható eszmecsere után abban állapodott meg, hogy az egyesület engedélyezésére vonatkozó aggályainkat minden tekintetben fenntartjuk, minthogy azonban a lengyel követ személyesen is és katonai attaséja útján is mind a külügyminisztériumban, mind a honvédelmi minisztériumban kívánja és sürgeti az egyesület engedélyezését, a lengyel részről megnyilvánult sürgető óhajtásnak eleget téve, az alapszabályokat mégis jóváhagyjuk. Andorka ezredes és baranyai miniszteri tanácsos vállalták azt a feladatot, hogy a lengyel követtel közlik, hogy az alapszabályokat tisztán az ő kívánságukra hagyjuk jóvá, de elhárítunk magunktól minden felelősséget azokért az előre látható kellemetlenségekért, amelyek az egyesület működése révén lengyel viszonylatba esetleg keletkezhetnek. Részünkről az alapszabályok jóváhagyása előtt gondoskodunk arról, hogy az egyesület vezetősége a körülményekhez képest a lehető legmegbízhatóbb kezekben legyen, e vezetőség lehető hosszú időre, körül-belül 3 esztendőre az élen maradjon

és Miklósi Ferdinánd Leó, ha a tagok közé felvétetik is, vezető szerepet ne vihessen. A lengyel-magyar jó viszony ápolása, nemkülönben az egyesület egészséges működése érdekében viszont kérjük, hogy a követség a maga erkölcsi befolyásával hasson oda, hogy az egyesület a vezetőségre vonatkozó személyi kikötéseket tartsa meg, másrészt mielőbb lépjen be tagegyesületként a lengyel-magyar [helyesen magyar–lengyel] egyesületek csúciszervezetébe, a Széchenyi Károly gróf elnöklete alatt működő Lengyel–Magyar [helyesen Magyar–Lengyel] Szövetségbe. Mind a külügyminisztérium (Baranyai Zoltán), mind a honvédelmi minisztérium (Andorka ezredes) vállalták, hogy ezeket a lengyel követtel közlik.

Mínt hogy a lengyel követ az intézkedést konkrét indokból (a lengyel légionista szövetség elnökének ideérkezése) rendkívül sürgeti, az értekezlet elhatározta, hogy a jóváhagyás iránti intézkedések soron kívül, azonnal eszközözlendők. E megállapodás alapján részünkről nyomban intézkedünk, kérte azonban, hogy a honvédelmi minisztérium álláspontjának megváltoztatását velünk – hivatkozással a lengyel követ intervenciójára – utólag írásban is közölje. Ezt Németh ezredes meg is ígérte.

HL HM Eln. A. -1939-4580. Sűrűn gépet eredeti irat másodpéldánya. 1,5 o.

16

A Magyar Légionisták Köre vezetőségének távirata Beck²⁹ külügyminiszternek
Varsóba, 1939. január 29.

A magyar légionisták körének alakuló ülése, a központi vezetőség képviselőjének, Polakiewicz őrnagy úr jelenlétében elismerésüket küldik a külügyminiszter úrnak, valamint esküsznek a magyar-lengyel közeledés érdekében végzendő áldozatos munkára és saját katonai készütségükre.

AAN Warszawa, MSZ P III „Węgry” (Varsói külügyminisztérium iratai, P III osztály, magyar referatúra) sygn. 6598. 21. o. Eredeti távirat.

17

1939. január 29-én Függetlenségi Éremmel és Kereszttel kitüntetett volt magyar légionisták³⁰

1939. január 30.

Függetlenségi Éremmel

Sor sz.	Név	Sor sz.	Név	Sor sz.	Név
1	†Almási István Gyula	34	Csoiszlinszki János	67	Gyula Péter
2	†Baczara István	35	†Csók Henrik	68	Hajósi Lajos
3	Bácsi Lajos	36	Csonka János	69	Hartman Dezső
4	Baksa Lajos	37	Csut János	70	Haudek Károly
5	Bakti Sándor	38	Csulai György	71	Heksch Lajos
6	Balarsy Lajos	39	Csuvarszki Sándor	72	Herman Gyula
7	Balogh János	40	Celtner Ferenc	73	†Hirsch Salamon
8	Balogh József	41	Cziboly Ferenc	74	Hirt Károly

Sor sz.	Név	Sor sz.	Név	Sor sz.	Név
9	Bandoli László	42	Deskó István Pál	75	Horváth Ferenc
10	Barabás Albin	43	Domák Sándor	76	Horváth György
11	†Barabás Ferenc	44	Dögei Imre	77	Horváth István
12	Barics Imre Endre	45	Drottler Ede	78	Horváth Károly
13	†Barnás István	46	Erős Ferenc	79	Horváth Lajos
14	Bartek Károly	47	Eugén Jenő	80	Illges András
15	Béres János	48	†Faga Alajos	81	Ilyka Miklós
16	Bilak János	49	†Fanser Ármin	82	†Inicki Gábor
17	†Blaschet Frigyes	50	Fazekas Illés	83	Jakus Károly
18	Blok Mihály	51	Feier Petro	84	Juhász Ferenc
19	Bocskay György	52	Fischer Elemér	85	Juhász János
20	†Borak János	53	Fodor György	86	Juhász József
21	Borcák Dániel	54	Főző István	87	Kálló Samu
22	Boros Imre András	55	Fränkel Arnold	88	Kaposvári Károly
23	Borsodi Gyula	56	Freund József	89	†Katz Jenő
24	†Braunweig József	57	Gáti Róbert	90	Kálmán Béla
25	Brick Ágoston	58	Gáwel András	91	†Kálmán Viktor
26	Csángó András	59	†Gersie Mihály	92	Kiss András
27	Császár János	60	Géza Simon	93	Kiss Jenő
28	Cseh András	61	Görömbei Gábor	94	Kiss István
29	Csepek Jenő	62	Grescher B. László	95	Kiss Gyula
30	†Csepeli Jenő	63	†Grünwald Zoltán	96	†Kiss Mihály
31	Csepek László	64	Guth János	97	Kiss László
32	Csernek György	65	†Guthán János	98	Kiss Sándor
33	Csikó József	66	†Guthán János I.	99	Kismóki Károly
100	Kiszela Antal	140	†Németh János	180	Tompos Mihály
101	Klemencsics Károly	141	Olsak János	181	†Tököly Károly
102	Kolb János	142	Papp Zoltán István	182	Troják Ferenc
103	Korkalcsuk Károly	143	Pfeiffer Rudolf	183	Ulicska Károly
104	Kovács Demeter	144	Placsek János	184	Vajay Jakab
105	†Kovács István	145	Pohl Lajos	185	Vajda Dénes
106	Kovács János I.	146	Polakovics Gyula	186	Varga József
107	Kovács János II.	147	Polyák Ferenc	187	Varga Gyula
108	Kovács Jurkó [György]	148	Poltzer András	188	Völgyi Nándor
109	Kovács Kálmán	149	Popusch István	189	Valló Panko [Pál]

Sor sz.	Név	Sor sz.	Név	Sor sz.	Név
110	Kovácsy Árpád	150	Pojdan László	190	Wágner Alajos
111	Krausz Mihály Imre	151	Pozsvai Géza	191	Weigl József
112	Kulhavi Mihály	152	Preis József	192	Weiss Jenő
113	Laczkó Géza	153	Puczek János	193	Weiss Zoltán
114	Laurics Lajos	154	Dr Rác József	194	Woźniak József
115	László Ferenc	155	Reinhold Miksa	195	Zubak Ferenc
116	László Mihály	156	Sándor József		
117	Lebovics György	157	Sárga László		
118	Leibi Sándor	158	Spitzer Jenő		
119	Lőrinci Zsigmond	159	Strommer Imre		
120	Lörmei Zsigmond	160	Sütő Bertalan		
121	Lőw Ignác	161	Szabó István		
122	Luhi Gusztáv	162	Szabó Leó		
123	Lukács Elek	163	Szádeczki Vidor		
124	Maday László	164	Szigethy János		
125	Majny József	165	Sziguth Ede		
126	Markowszki József	166	Szikszai Imre		
127	Marosán Lajos	167	Szkandera Lajos		
128	Martin Gyula	168	Szlatky László		
129	Melega Gyula	169	Szombath Lajos		
130	†Mikházi József	170	Szücs Károly II.		
131	Miklós Árpád	171	Szücs Lajos		
132	Mikulecz István	172	Takács Béla		
133	Milancsik Ede	173	Takács Sándor		
134	Morvai János	174	Taub Sándor		
135	Mózer János	175	Tihanyi Károly		
136	†Moskovich Dávid	176	Tóth Béla		
137	Muntyán Gábor	177	Tóth Dávid		
138	Nagy Tivadar	178	†Tóth István		
139	Németh József	179	Tóth Pál		

Függetlenségi Kereszttel kitüntetettek, akiknek kitüntetését Miklósi Ferdinánd Leó hozta Varsóból 1939. március 28-án:

1. Haudek Károly
2. Klemencsics Károly

3. Blok Mihály
4. Csuvarszki Sándor
5. Desko Pál
6. Drotleff Ede Károly
7. Freund József
8. Gáti Róbert
9. Greschner Béla László
10. Katz Jenő
11. Kiss Jenő
12. Hirth Károly
13. Kámán Béla
14. vitéz Kovácsi Árpád
15. Kulhavi Mihály
16. László Mihály Ferenc
17. Laurics Lajos
18. Lukács Elek
19. Mikulecz István
20. Nagy Tivadar
21. Olsak János
22. Pfeiffer Rezső
23. Preis József
24. Sumic Gyula
25. Troják Ferenc
26. Ulicska Károly
27. Varga József
28. Varga Gyula
29. Zubak Ferenc

AAN ZLP KN sygn. 93. Eredeti bekötött füzetben, betűrendes sorrendben névsor ki-mutatás

18

Négy száz magyar harcolt a lengyel légiókban

Néhány héttel ezelőtt, mint megírtuk, Budapesten járt a lengyel köztársasági elnök megbízásából Polakievics Károly aki kiosztotta a lengyel állam világháborús kitüntéseit, a Függetlenségi Kereszteket, a lengyel légió volt magyar harcosai között.

A lengyel légiókban 1914–1918 400 magyar harcolt, közülük 38 halt hősi halált a lengyel állameszme érdekében. A lengyel függetlenség kivívásáért harcoltak azok a magyar csapatok is, amelyek az oroszok ellen küzdöttek, mert a Monarchia már a háború kitérése alkalmával megígérte a lengyeleknek függetlenségük helyreállítását. Nagy Iván alezredes most a Riadó! nemzetvédelmi és légoltalmi folyóiratban a lengyel Függetlenségi Kereszt kiosztásának alkalmából igen érdekes cikkben emlékezik meg a Piłsudski által szervezett lengyel légiókról és a világháború vállvetett lengyel-magyar harcosairól. [...]

Nemzeti Ujság, 1939. február 15.

19

Magyar–lengyel bajtársiasság

Polakiewicz Károly lengyel légionista parancsnok látogatása

A lengyel köztársasági elnök megbízásából hivatalos küldetésben ellátogatott Magyarországra a lengyel légionisták főparancsnokságának képviselője Polakiewicz Károly hadirokkant őrnagy a lengyel hadirokkantak szövetsége országos vezetőségének tagja, a lengyel képviselőház volt alelnöke. Útjára elkísérte őt neje is. Magával hozott mintegy 200 nagy lengyel állami kitüntetést, Függetlenségi Keresztekét, ama hősi halottak hozzátartozóinak, és am hős hadirokkant és front-harcos magyar katonák számára, akik a Lengyel Légióban küzdve a világháború folyamán és utána harcoltak a lengyel testvérnemzet önállóságáért és szabadságáért.

Soha alkalmasabb időpontban nem jöhetett ez a látogatás, mint ma, amikor mindannyiunk leghőbb vágya a revíziónak az észak-keleti határon való kiterjesztése és ruszin testvéreinknek csatlakozása által a közös lengyel-magyar határ megteremtése, hogy a Kárpátok ormán újból magyar zászló lengjen és a lengyel testvérekkel összefogva együtt küzdhessünk a két nemzet szebb jövőjéért.

Lengyel frontharcos bajtársaink a ma nálunknál szerencsésebb helyzetben levő hatalmas és virágzó lengyel állam háláját jött leróni elsősorban azoknak a magyar bajtársaknak, akik vért, életet áldoztak a lengyel törekvésekért, de ezeken keresztül az egész magyar nemzetnek is és eljött azért, hogy biztosítson bennünket a lengyel hűségről és szeretetről, hogy szívvel és lélekkel mellettünk állnak és támogatják minden erejükkel a magyar törekvéseket.

Fogadás a pályaudvaron

Lengyel vendégeinket a pályaudvaron vitéz Molnár százados parancsnoksága alatt frontharcos díszzászlóalj fogadta. Polakiewicz Károly ellépett a díszszázad előtt, majd kérésére a kivonult csapatok díszmenetben vonultak el előtte. Országos elnökünk megbízásából de Scardelli Caesar sajtófőnök magyar és lengyel nemzeti színű szalagokkal dísz rózsacsokrot adott át magas vendégünk hitvesének.

Lengyel vendégeink másnap megkoszorúzták a hősök emlékkövét, majd a népligeti lengyel légió szobrát. Mindkét ünnepélynél frontharcos tiszti küldöttség működött közre.

Fáklya, 1939. február 25.

20

Törvényjavaslat kerül Lengyelországban a lengyel ügyért harcoló magyar légionisták támogatására

Varsó, 1939. február 24.

Csütörtökön este nagyszabású gyűlést tartott Varsóban a Lengyel Légionisták Szövetségének varsói kerülete. A gyűlésen Dr. Divéky Adorján egyetemi tanár a Magyar Intézet vezetője tartott előadást a világháború magyar légiósairól. A közel 550 főnyi hallgatóság lelkes ünneplésben részesítette Hory András magyar követet, a követség tisztviselői kara szintén megjelent a felolvasáson.

Divéky érdekesen ismertette azokat a nehézségeket, amelyek a világháború kezdetén a lengyelek segítségére küldendő magyar légió megalakulásába ütköztek, majd elmondotta, hogy miután a legmagasabb tényezők megtiltották az önálló, lengyelbarát magyar légió szereplését, mégis tény az, hogy 400 magyar katona harcolt a lengyelek oldalán a lengyel ügyért. A lelkes tapssal fogadott előadás után Polakovics Károly volt légionista őrnagy, a Légiós Szövetség vezetőségének tagja szólalt fel és elmondotta, hogy a légiós szövetség főparancsnoka melegen érdeklődik az iránt, a 400 magyar légionista iránt, akik a lengyel

ügyért harcoltak. Kiemelte, hogy amikor a lengyel fiatalság 1914-ben a légióba jelentkezett, akkor csak jól felfogott kötelességét teljesítette.

De ennek a 400 idegen férfinak belépése egy haza és államnélküli hadseregbe, amelynek otthona akkor nem szerepelt Európa térképén, ez olyan cselekedet, amelynél a lengyel légionisták nem tehetnek nagyobbat. Tulajdonképpen ezek a magyar katonák a lengyel légió legelső katonái.

Elmondotta még Polakievics őrnagy, hogy amikor legutóbb Magyarországon járt, 230 légióst tüntetett ki a köztársasági elnök megbízásából, a Függetlenségi Érdemrenddel³¹ és Kereszttel, majd megemlítette, hogy a légiók harcaiban részt vett magyarok közül 39 esett el a becsület mezején. Erre a kijelentésre a népes közönség egy emberként állott fel és néma csöndben hódolva az elesett hősöknek.

A Légionisták Szövetsége – folytatta Polakievics őrnagy – nem feledkezik meg a jövőben sem a magyar légionistákról. A légionista képviselők [a Szejmben] rövid időn belül benyújtják a lengyel rokkant törvény módosítását a parlamentben, s ebben azt kívánják, hogy a jövőben a magyar légionisták rokkantak is kapjanak lengyel támogatást, valamint azoknak özvegyei és árvái. Utána Landau tüzérezredes tartott rövid előadást a lengyel légió tüzéségében harcoló magyar tüzérekről. Végül Hamlinski Tádé a Légios Szövetség varsói titkára mondott néhány búcsúsózt.

A közgyűlésen, amely rendkívül lelkes hangulatban folyt le, viharosan tüntettek Magyarország mellett, hangoztatva a két nemzet barátságát s követelve a közös lengyel–magyar határt.

Nemzeti Ujság, 1939. február 25.

21

A légios kongresszusra Krakkóba érkező magyar bajtársak programjáról.
Varsó, 1939, július 29.

Igen Tisztelt őrnagy Úr!³²

F.hó 28-án a megvolt a Központi Vezetőség ülése, amelyen felolvastam őrnagy úr f. hó 23 és 17-éről keltezett levelét az érkező magyarok tárgyában.

Az a döntés született ebben az ügyben, hogy fogadásuk nem történhet tüntető módon és reprezentációs jelleggel.

Kapnak [Lavocsanéban] másod osztályú vasúti szabad jegyet Krakkóba és vissza. A lavocsnei tartózkodás [várakozás] a menetrend szerinti. Hogy szükséges-e szerény harapni való, kérem, őrnagy úr döntsön. Lavocsnéban megkapják a maciejóvkákat³³.

Krakkóban, a turista házban³⁴ (vagy valami hasonlóban) fognak lakni, ahol a szállást és a teljes ellátást mi fizetjük. Nem szükséges, hogy az ebédek és a vacsorák a Grand Hotelben vagy más hasonló reprezentációs helyen legyen. Ezt is közzöltük Witorzeny ezredessel Krakkóban.

Végül az a nézet alakult ki, hogy a díszfelvonuláson a magyarok vegyenek részt, a saját [valamikor] csapategységükben, majd megegyeztünk abban, hogy a magyarok önmagukban egy különálló csoportot alkotnak az ezredeket képviselők után, de még az ezredeken kívüli csoportok előtt. Ugyan így az istentiszteleten az ezred képviselőinek bal szélén fognak állni. Erről Krakkót értesítettük.

A marsall³⁵ külön fogadást nem ad. Szerény reggeli lesz (svédasztalos), amelyen a marsall jelenléte várható a helyi Tiszti Kaszinóban, vagy másutt, ahová a magyarok három

képviselőjét meghívjuk. A meghívók névre fognak szólni.

A parancsnokság fogja állni a magyarok érkezési- és szállásköltségét a szálló díjszabásának megfelelően, és ehhez az összeghez őrnagy úrnak megszavaztunk még 500 zlotyt, az előre nem látható kiadásokra.

Az a nézet uralkodott, hogy a magyarokat természetesen gondoskodással kell fogadni, kell hogy legyen idegen vezetőjük stb., de mindezt tüntető jelleg nélkül és nagy kiadások nélkül.

Ulrych miniszter³⁶ úr arra kéri őrnagy urat, hogy kísérje figyelemmel a magyarok fogadását és a szükséges intézkedéseket adja ki.

Alkalom adtán megjegyzem, hogy nem adunk személyre szóló szabad jegyet. Csak olyanlal rendelkezünk, amely meghatározott, rendkívüli járatokra érvényes és a helyi Légiós Szövetség adja ki.

A szentmisén a Központi Vezetőség tagjai a saját ezredeiknél állnak, a légiós díszmenetnél viszont az ezredek élén.

A marsall pódiuma mellett senki nem fog állni, még hivatalos személy sem.

Szívélyes kézfogással és üdvözléttel:

olvashatatlan aláírás

AAN ZLP KN sygn. 93 eredeti gépirat, A/4 1 o.

22

Miklósi Ferdinánd Leó levele volt légiós bajtársaihoz

Kedves Bajtárs!

A légiók első ütközetének és győzelmes csatájának 25. évfordulóján Krakkóban ünnepélyes találkozó lesz, melyen kedves kötelességünk is részt venni.

[1939] augusztus 2-án vagy 3-án indulunk Budapestről, ahová 8-án értünk vissza. A vasút, a krakkói elszállásolás, az ottani napi 1 étkezés költsége 25 pengő, amely előre fizetendő. Családtagok is részt vehetnek. A jelentkezés postafordultával lehetséges.

Budapest, 1939. július 7.

Szabóky utca 58.

Lengyel Légionisták Egyesülete nevében
Miklóssy Ferdinánd Leó

MTA Kézirattára, Irodalmi Levelek 4/186. Pálóczi Edgár leveleskönyve II.k. A magyar-lengyel barátságért 1925-1940. Budapest, 1940. 312.sz. dok. Eredeti gépirat.

23

A légionista magyarok érkezése a krakkói kongresszusra, 1939

A krakkói kongresszusra érkező légionista magyarok név szerinti kimutatása. Lavocsnéba érkezés 1939. augusztus 4-én 16³³-kor, Krakkóból hazautazás 1939. augusztus 7-én.

1/Haudek Károly a budapesti légionista szervezet elnöke

2/Bánlaci Sándor

- 3/Blok Mihály
 4/Cziboly Ferenc
 5/Dolak János
 6/Gáti Róbert
 7/Dr. Győry Ernő
 8/Hirt Károly
 9/Katz Jenő
 10/Klemencsics Károly
 11/Kovács Kálmán
 12/Kismóki Károly
 13/Kulhavi Mihály
 14/László M.Ferenc
 15/Dr. Marcsinek Jenő
 16/Miklósy Ferdinand Leó
 17/Olsak János (Szepespataky Jenő százados, IX. ker. rendőr- felügyelő)
 18/Nagy Tivadar
 19/Pfeiffer Rezső
 20/Pozsvay Géza
 21/Poputh Árpád
 22/Sumitz Gyula
 23/Ulicska Károly
 24/Vas Miklós
 25/Varga József
 26/Varga Gyula
 27/Zubak Ferenc
 28/Bar Leó
 29/vitéz Falvay Gyurián Dezső
 30/Freund József, és a családtagok: Miklósiné, Dr. Győryné, Dr. Marcsinek Vas Éva, Pfeifer Kató, Pozsvayné, Vargáné, valamint négy 9 és 17 év közötti gyermek.
 AAN ZLP KN sygn.93.Eredeti gépirat

24

A magyar légionisták üdvözlése Krakkóban, 1939. augusztus 6.

Légiós Magyar Bajtársak!
 1914-es Sorstársaink!

A krakkói légionisták nevében teljes szívből üdvözöllek benneteket. Nagyon örülünk, hogy Krakkóban, újra a szabad, nagy Lengyelországban vagytok, melynek függetlenségéhez Ti is hozzájárultatok. Semmi újat nem tettetek. A Kárpátok két oldalán 1000 éve tart nemzeteink megingathatatlan, hű barátsága, amely kezdődik Lokietek Adelajdától Nagy Lajoson, szeretett Anjou Hedvig királynőnkön, Várnán, Mohácson és Báthoryn, Zápolyán, Kossuthon, Bemen, Dembinszkin át szüntelenül tart a két nemzet közös élete, a két jó szomszéd viszonya. Mi északról védünk benneteket, Ti délről adatok nekünk támaszt.

Ennek így kell lenni mindig. Vállvetve haladunk tovább. Bennünket a Kárpátok nem elválasztanak, hanem összekötnek. Ha ma valamit adtok második hazátoknak, Lengyelországnak az az aggódásokat a Duna-mentén, ami eljut hozzánk. Egyetlenegy

brutális kéz sem hajolhat a Vág fölé, egyetlen germán tör nem fenyegethet benneteket anélkül, hogy mi a hívó szóra ne segítenénk. A Tátra és a Kárpátok vidékén csak a lengyeleknek és a magyaroknak lehet szava, és senkinek, még egy harmadiknak, idegen népekre és földjükre éhes területabló hódítónak sem! Kicsi a ház, nagy a kapu.

Bajtársak, jó hogy eljöttetek hozzánk, vállaltátok az utazás fáradalmait. Lengyelország tudja, mivel tartozik Magyarországnak, mennyi kölcsönös szeretettel. Legyetek nálunk sokáig!

Idézzük a nem régi, de elmúlt fiatalságunkat, és kérünk benneteket minél gyakrabban és hosszabb ideig jöjjetek el hozzánk.

Éljenek magyar testvéreink a Kárpátok túoldalán, legyetek szabadok, gazdagok, boldogok! Éljen Magyarország! Éljenek a legionisták!

ANN ZLP KN sygn.93.Eredeti gépirat, 1. o.

25

Kivonat a Lengyel Légionisták Egyesülete Magyarországon 1943. augusztus 17-én megtartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből

[...] Stefan Hubicki³⁷ internált orvos dandártábornok beszéde

Úgy vélem kedves bajtársak és testvérek, hogy tolmács által sosem lehet azt a közvetlen élő kapcsolatot megtalálni, amely a szónok és hallgatósága között feltétlen szükséges. Ezért tehát megpróbálom a Ti szép nyelveken hozzátok szólni. Azonban előre is elnézést kérek, mert nyelveketek csak törve és hibásan beszélem.

Hála nemes lelteknek és jószívűségeteknek, hogy veletek együtt ünnepelhetjük ünnepeyes keretek között Lengyelország új korszakának és történelmének évfordulóját valamint drága emlékét annak, aki Lengyelország első marsallja volt... Pilsudski Józsefnek.

1914. augusztus 6-a minden lengyelnek ünnepeyes napja, és mint ilyen hazánk történelmének egyik dicsőséges lapjára van írva. Sőt, a népek történelmének is nagy ez a nap, mert ezen a napon a lengyel nép, amely másfélszázadon keresztül rabláncot hordozott, az egész világ előtt kinyilvánította, hogy ezt a rabláncot tovább nem viseli és fegyvert fogott az idegen zsarnokság ellen.

A szabadság örök harcában az emberiség emlékében él ez a nap, amely mintegy kilométerkő áll a szabadság útján.

38 évvel ezelőtt egy maroknyi ifjúság, Pilsudski József vezetése alatt elindult Krakkóból, mint a légiók előharcosa, hogy részt vegyen abban az óriási küzdelemben, amelyet a történelem „világháborúnak” ismer. Ezek a katonák és vezérük egészen más célokért küzdöttek, mint Európa akkori hatalmas uralkodói. De ezek a katonák mentek, hogy vérüket áldozzák hazájuk drága szabadságáért. A közömbös Európa szemében ez örület volt, mert mint a kis Dávid a nagy Góliáttal szemben nevetségesnek látszott. Sőt a lengyel nemzet nagy része is, akik még emlékeznek az 1860-iki, az oroszok által vérbefojtott fölkelésre, oktalanságnak és tragikusnak tartotta.

De annak az embernek, aki ezt a kis csapatot vezette, annak hideg számításán alapuló szükséges cselekmény az egyetlen céltudatos és szabad emberek becsületéhez méltó lépés volt. Ő egyedül tudta csak, hogy a háború vihara képes megdönteni a Lengyelországot rabságban tartó három birodalom hatalmát. Tudta, hogy e világégés, az erők előtt, akik Európa megbékélését tűzték ki célul, meg fog jelenni Lengyelország szelleme. Tudta,

hogy a jövő igazság serpenyőjében a szabadságért véres áldozatot kell hozni, mert a szabadság olyan virág, amelyet vérrel öntöznek, s csak akkor hoz dús termést.

Megindult tehát az az egyenlőtlen harc, a kis csapat s a milliós seregek között. Ő bátorította a harcra, tüzelt és meggyőzött mindenkit, ennek a látszólag okatlan cselekménynek igazságáról. A történelem kimutatta, hogy Pilsudski József és az ő légionistái nem tévedtek, a véruket nem ontották hiába.

Pilsudski katonáinak ez a bátor tette visszhangra talált a magyarságnál is, akik egyébként is mindig éberrel figyelik a szabadság napsütéses útját. Hisz egyetlen egyszer sem hiányoztak a magyar szívek és a magyar karok ha Lengyelország rabbilincseit lerázni akarta. Ezek a magyar szívek és magyar karok most sem hiányoztak a légiók csapataihoz csatlakoztatott Ti, kedves bajtársaim, holott benneteket semmi érdek nem vezetett! Egy még szabad ország fiai voltatok. A légiók seregénél nem találhattatok semmi olyan előnyt, amely a háborúval kapcsolatos. Nem találhattatok ti ott hatalmat, dicsőséget, pénzt vagy kitüntetést, az egyetlen jutalom, amit nyerni lehetett nehéz, háborús küzdelmes sebek, betegség vagy pedig a közös sír felett egy fakereszt. Benneteket a szabadságért küzdő lengyelek táborába csupán a tiszta, érdek nélküli szabadság szeretet vezetett, és az oly sokszor közösen hullott vér szava... „A ti és a mi szabadságunkért.” Ez és csupán ez lehetett az indító oka annak, hogy a lengyel légió soraiban részt vettetek 1914–1918-ban. Az általunk megindított szabadságharc ünnepnapja alkalmából ünnepélyesen köszöntelek benneteket, akik áldozatkészségetekkel fényes bizonyítékot adtatok az emberiség legnagyobb kincsének, a „szabadságszeretetnek”. Köszöntelek... szívből köszöntelek benneteket magyar testvéri barátaim... lengyel légionisták.

Pilsudski egyik beszédében mondotta: az ember múlt nélkül nem egész ember. Nektek is nekünk már volt közös múltunk. Ebben a beszédben azt is mondta, hogy akinek múltja van, annak kell, hogy legyen jelene és jövője is. Gondolataink mai találkozásakor van a mi közös jelenünk. Egyesült munkánk eredménye pedig a közös jövőnk lesz. Mi, Pilsudski katonái készek vagyunk, a mint azt sokunknak meghagyta, a közös munkára.

Ezért tehát testvéri és bajtársi szívből kívánom, hogy a magyar-lengyel jövő Éljen!

MNL OL R 313 1968/84.1526 utáni Családi és személyi gyűjtemény. Miklósi Ferdinánd Leo. Eredeti, kézzel írt és hitelesített jegyzőkönyv, magyar nyelven.

JEGYZETEK

- 1 A légiók lengyel szakirodalma lengyel nyelven gazdag. Itt csak néhány, köztük egy korabeli lengyel és két magyar szerző által írt utalunk: Dr. Dąbrowski János, *A lengyel légiók*. Budapest, 1915, II. kiadás; Adrian Divéky: *Węgry i sprawa polska w czasie wojny*. Warszawa, 1917; uő. *Sprawa legionu węgierskiego dla Polski*. Warszawa, 1939; uő. *Co chcieli zrobić i co zrobili Węgrzy dla Polski w okresie wojny*. Warszawa, 1939, II. kiadás; Lukinich Imre, *A lengyel kérdés és a magyar kormány 1914–1917*. Budapest, 1939, lengyelül *Stanowisko rządu węgierskiego wobec kwestii polskiej w pierwszych latach wojny światowej*. Kwartalnik Historyczny, R.52; 1938.
 - 2 Lásd az előzőeket: *Magyarok a lengyel légiókban*. 5
- Lengyel tisztok visszaemlékezései a Lengyelország függetlenségéért vívott harcokban részt vett magyarokra, 1914–1918*. Hítel, XVIII. évf. 2014/2. sz. 154–174.; a második részt, amely 42 dokumentumot tartalmazott a Hadtörténelmi Közlemények fogadta el közlésre (2014), a harmadikat *Források és iratok a Lengyel Légiókban harcolt magyarok történetéhez III.* az AETAS, amely 32 1914– és 1935 novemberéig keletkezett iratot tartalmaz. A forrásközlemény a Muzeum Historii Polski (Varsó) támogatásával készült. Légios Keresztre az volt jogosult, aki legalább 3 hónapig frontszolgálatot teljesített. A Függetlenségi Kereszt magasabb kitüntetés volt. Kutatásaim szerint a 600 magyar légionistából

- 532 neve ismert, közülük 1939-re több mint majd 500-at kitüntettek. Élték még Jugoszláviában, Romániában és Csehszlovákiában is volt magyar légionisták, ők ott kapták meg a lengyel féltől a kitüntető elismeréseket.
- 6 Halupczyński Mieczysław (1893–1945) diplomata, konzul Ungváron Csehszlovákiában (1935 – 1939. március 15.), ezután charge d'affaires Pozsonyban (1939. március 16. – 1939. szeptember 1.), követ Kolumbiában (1942–1946).
- 7 Kelet-Lengyelországban katonai telepeket hoztak létre 1920 után, ahol nemcsak hivatásos tisztek és családjának épített lakást az állam, hanem rajtuk kívül az ún. katonai betelepítetteknek (nyugdíjas tiszteknek, leszerelt közkatonáknak, altiszteknek, tartalékos tiszteknek, rendőröknek stb.) is. Így javítottak a nemzetiségi arányokon, ahol a lengyelek kisebbségben voltak.
- 8 Erdészettel, állattenyésztéssel foglalkozó hegyilakó neve.
- 9 Röder Vilmos (1881–1969) honvédelmi miniszter a Darányi-kormányban (1936–1938).
- 10 Kasprzycki Tadeusz (1891–1978) dandártábornok. Természettudományi, társadalomtudományi és jogi tanulmányokat folytatott Párizsban és Genfben. Az I. világháború előtt lengyel paramilitáris alakulatokban, alatta a lengyel légiókban találjuk. 1918 után hivatásos katona, katonai főiskolai hallgató Párizsban (1919–1921). Hadügyminiszter (1937–1939).
- 11 Rydz-Śmigły Edward (1886–1941) – Szépművészeti Akadémiát végzett Krakkóban. Bécsben egyéves sorkatonai szolgálatot teljesített a 4. Hoch und Deutschmeister ezredben. Zászlósként szerelt le. Továbbszolgálatra kapott felkérést, de nem vállalta. Az első világháború alatt a Lengyel Légiókban különböző parancsnoki tisztségeket töltött be. A szovjet–lengyel háború alatt az Észak-keleti, majd a Középső front parancsnoka, a Wilnoi Hadsereg felügyelője (1921–35), a hadsereg főfelügyelője (1935–39). A szeptemberi hadjáratban a lengyel hadsereg főparancsnoka. A kormányval együtt Romániába menekült, ahol internálták. Onnan 1940 decemberében megszökött, Magyarországra jött. A Lengyel Életrajzi Lexikon szerint Budapesten a dr. Pajor által vezetett szanatóriumban és gr. Marenzi Károly tábornok özvegyének villájában lakott. Balatonföldváron, Szántódon és Zamárdiban is tartózkodott. 1941. október 25-én indult Budapestről Varsóba, ahová 5 nap múlva érkezett meg. 1941. december 2-án szívroham következtében meghalt, Adam Zawisza álnéven temették el.
- 12 A jelöléseket elhagytuk.
- 13 A kimutatás nem pontos, mert a lövészek között majdnem mindenki 1919–1922-ben a Magyar–Lengyel Légiókban teljesítettek katonai önkéntes szolgálatot, a lengyel hadsereg egyenruhájában.
- 14 Helyesen Zimmel József.
- 15 15 név kézzel beírva.
- 16 Az irat mellett a levéltári dossziében egy 68 nevet tartalmazó (tollal nem javított, mint az előző) és kommentár nélküli kimutatás is található. Az ebben szereplő nevek többsége szerepel a fenti kimutatásban.
- 17 Kozłowski Leon (1892–1944) légionista, miniszterelnök (1934–1935).
- 18 Shvoy István (1876–1949) gyalogsági tábornok, a Honvédség főparancsnoka (1935–1936).
- 19 Belina Prazmowski Władysław (1888–1938) légionista, ulánus ezredes, a jelzett időben már civil, 1931-ben kilépett a hadseregből.
- 20 Kaplicki Mieczysław (1875–1959) orvos, légionista, Krakkó főpolgármestere (1933–1939).
- 21 Lásd a 11. sz. jegyzetet.
- 22 Az eltöltött tiszti parancs: 2040.022/el.n.Hfp.fbü.-1936. Az eltöltést a miniszter továbbra is fenntartotta. HL Eln.A-1938-40805.
- 23 Królikowski Roman (?-?) százados, civil beosztásban a lengyel vkf.2.o hírszerző tisztje a lengyel követségen Budapesten.
- 24 Ez másnap írásban meg is történt.
- 25 Jan Emisarski (1895–1985) vk. ezredes. 1938–1940 között budapesti katonai attasé, akkor alezredes.
- 26 Wiktor Tomir Drymmer (1896–1975) legionista, 1918 után a lengyel hadseregben. 1929-től a külügyminisztériumban. 1934-től a konzuli főosztály vezetője.
- 27 A jelzett időben a HM Elnökség vezetője.
- 28 Dr. Andorka Rudolf (1891–1961) a vkf.2.o. vezetője 1937–1939, vezérőrnagy 1939–1941, madridi követ.
- 29 Beck József (1894–1944) – Varsóban született, politikai erőszak következtében szülei a pravoszláv vallásra keresztelték. Apját a cári hatóságok két évre bebörtönözték, ezután a család Limanowában (Galícia) telepedett le, ahol Becket a római katolikus vallás szerint újra megkeresztelték. Egy-egy évet járt a Műszaki Egyetemen Lembergben és a Kereskedelmi Akadémián Bécsben. Az I. vh. kitörése után belépett a lengyel légiókba. Pozsonyban tüzértanfolyamot végzett, lovas tüzérként szolgált. 1920-ban a VKF II. osztályán találjuk. A szovjet–lengyel háború időszaka alatt Kárpátalján keresztül többször jött Budapestre, Pilsudski üzeneteit továbbította a kormányzónak. 1922–1923-ban Párizsban katonai attasé. Az államfő katonai irodájának vezetője (1926–1930), külügyminiszter-helyettes, majd 38 éves korától külügyminiszter (1932–1939). Az összeomlás után a kormányt Mościcki államelnökkel Romániában internálták. Az internálás érdeke volt Németországnak, a Szovjetunióknak és a Párizsban 1939. szeptember 30-án megalakult új lengyel kormányknak. Egyénileg próbálta elhagyni Romániát (az angolok befogadják), ekkor kabinetfőnöke, Łubiński fordult Csáky külügyminiszterhez: kaphat-e be-

illetve átutazó vízumot (MOL K 63 kűm. pol.-1939-177-7032-Bárdossy telefonszámjel távirata a külügyminiszternek 1939. október 7.). Csáky az engedélyt megadta (uo. 7038 sz. számjeltávirat), majd Beck útlevelét jugoszláv láttamozással kérte ellátni magyarországi beutazása előtt (uo. 7039 sz. számjeltávirat). A tervezett „eltávozást” az új lengyel kormány jelezte Bukarestnek, így az nem sikerült. Titkárának így nyilatkozott. „Ha Romániában halnék meg, Magyarországon temeszenek el, arccal Lengyelország felé. A kormányzó egész biztos nem tagad meg tőlem néhány négyzetméternyi földet.” 1944. június 5-én hunyt el Stanestiben, Bukarestben temették el román katonai díszpompával, mert román kitüntetését megkövetelte. (A bukaresti magyar evangélikus egyházközség lelkésze temette.) Emlékiratai: Dernier rapport. Politique polonaise, 1926-1929. Neuchatel, 1951. Lengyelül: Ostatni raport, Varsó, 1987. és Cienciala Anna M.: Polska polityka zagraniczna w latach 1926-1939. Instytut Literacki Paryż, 1990. Biblioteka Kultury T. 457. Godó Ágnes: Magyar–lengyel kapcsolatok a II. világháborúban. Budapest, 1976. A 91. és 152. oldalon tévesen közli, hogy Beck 1939. október 1-jén Párizsba távozva átutazott Magyarországon, a

kormányzó és Teleki is fogadta.

- 30 Lásd még Nemzeti Újság, „Négyszáz magyar katonát harcolt a Lengyel Légiókban”. 1939. február 26. 22. o. 81 főt említ, és felszólítja azokat, akik nem voltak jelen az átadó ünnepségen, hogy adják meg címüket.
- 31 Téves megállapítás. Nem érdemrend, csak érem (Medal Niepodległości).
- 32 A címzett: Karol Polakiewicz őrnagy, a Lengyel Légionisták Egyesülete Központi vezetőségének munkatársa.
- 33 Egy sapka elnevezése, amelyet a lövészkлубok tagjai viseltek 1914 előtt Galíciában, majd a légiósok az I. világháborúban.
- 34 A szállodák egy alacsonyabb kategóriája Lengyelországban, nem erdei turistaházról van szó.
- 35 Lásd a 10. sz. jegyzetet.
- 36 Ulrych Juliusz (1888–1959) 1918 után légionista a lengyel hadseregben, ezredes. Közlekedési és kommunikációs miniszter (1935–1939).
- 37 Stefan Hubicki (1887–1955) orvos, 1917-ig a cári hadseregben, 1918 után a lengyelben szolgál. 1930–1934 között munkaügyi és népjóléti miniszterhelyettes, majd miniszter. Magyarországra menekül, internálják, 1945-ben hazatért.

